

MƏDƏNİYYƏT

Gəncə teatrının aktyoru, kinomuzun Cahandar ağası, aktyorluq sənəti tariximizdə 200-dən artıq rolu ilə görkəmli yer tutan Ələddin Abbasov 25 filmində sənət tarixi salnaməmizə qızıl hərflərlə yazılmış müxtəlif səpkili obrazlar yaradıb. Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti "Şərəf nişanı" və I dərəcəli "Vətən müharibəsi" ordenlərinə, "Qızıl Dərviş" və Milli kino mükafatlarına, "Teatr xadimi" qızıl medalına və bir sıra digər fəxri adlara layiq görülüb.

Bir müsahibənin senzuraya məruz qalan məqamları...

Ələddin Abbasov 75 illik aktyorluq həyatı dövründə Nəbi ("Qaçaq Nəbi"), Seyavuş ("Seyavuş"), Mərdan ("Bir gəncin manifesti"), Bayram ("Xırs quldurbasan"), Eldar ("Vaqif"), Fərhad ("Nəsrəddin şah"), Aydın ("Aydın"), İsgəndər ("Ölümlər"), Zaur ("Yadımdamı"), Vahid ("Kəndçi qızı"), Cəlal ("Komsomol poeması"), Edqar ("Sarı əlcək"), Həsənzadə ("Sən həmişə mənimləsən") və yüzlərlə digər obraz yaradıb. Müxtəlif xarakterli bu rolların hər biri teatr sənəti tariximizdə parlaq səhifə təşkil edir.

Aktyorun İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanının motivləri əsasında ekranlaşdırılmış eyniadlı filmə yaratdığı Cahandar ağa obrazı sənətkarlıq baxı-

nə baxandan sonra rəhmətlik özünəməxsus əda ilə çevrilib çiyinin üstündən Seyidzadəyə baxdı: "Ə, Seyidzadə, qadam, öz aramızdır, axtaranda tapmaq olur, ha...".

Bədii Şuranın Bakıda keçirilən son yığıncağında da qərribə bir hadisə oldu. Sınaq çəkilişinə baxdıqdan sonra Bədii Şurada söz Zərnigar rolunun ifaçısı, xalq artisti Leyla Bədirbəyliyə çatanda o zarafatla: "Belə kişinin arvadını oynamağa dəyər", - dedi. Adil İsgəndərovun qətiyyəti və Leyla xanımın zarafatla dediyi sözlər obrazın taleyini həll etdi.

Aktyor həmin hadisələri qürur hissi ilə xatırlayırdı. Deyirdi ki, bu obrazı kimin oynayacağına İsmayıl Şıxlı da biganə deyildi.

qəbul etmədi. Yuxarıdakılar epizoda baxıb ağız buzdülər. Deyiblər ki, "generalı və 10-15 kazak əsgərini güllələmək "kə-koy-nibud" Azərbaycan "mujikinin" işi deyil, bu kişini mujik kimi çəkin, mujik kimi də öldürün".

Hazır varianta əməlli-başlı "sığal" çəkilib, bu səhnəni çıxarmaqla filmi "şikəst" ediblər. Cahandar ağanın kazaklarla təkbaşına döyüş səhnəsi və məğrur ölümü filməndən çıxarılıb. Aktyor ürəkəğrısı ilə danışdı ki, Cahandar ağanın ölüm səhnəsini mən ilk dəfə filmə ictimai baxış zamanı gördüm. Sənət taleyimdən razıyam, amma ondakı kimi özümü belə aciz, güc-

mından təkə aktyorun deyil, ölkəmizin kino tarixi salnaməsində şərəfli yer tutur.

Görkəmli aktyor bu rola çəkilməyinin tarixçesindən həm qürur, həm də acı təəssüf hissi ilə danışardı. Cahandar ağa obrazı aktyor həyatının təsadüfi xoşbəxtliyidir - deyirdi. Çünki o vaxt filmin çəkilişlərinə hazırlıq dövründə rejissor Hüseyn Seyidzadə ilə görüşmüşdük və mənə heç bir sınaq çəkilişlərinə iştirak etmədən Allahyarı oynayacağımı bildirmişdi. Yalnız filmin çəkilişi gününü gözləyirdim.

Həmin vaxt Gəncə teatri ilə birlikdə Tiflisdə gəzərlərdə idim. Bakıdan teleqram aldım. Məni Cahandar ağa obrazı üçün sınaq çəkilişlərinə dəvət edirdilər. Əvvəlcə bunu uşaqların zarafatı bildim, çünki filmdəki rolum mənə belli idi. İkinci teleqramdan sonra vəziyyətin ciddiliyini anladım və təcili Bakıya yollandım. Filmin rejissoru, rəhmətlik Hüseyn Seyidzadə çox narahat görünürdü, dedi ki, 5 nəfəri sınaqdan çıxarmışım, heç nə alınmır, məcburiyyət qarşısında sənə də sınaq qərarına gəlmişik, hazırlaş, baxaq.

Məni təcili ağanın qiyafəsinə saldılar. Tiflis gimnaziyasında direktorla oğlum barədə söhbət səhnəsini çəkməli idilər. Dedilər, baxmağa kinostudiyasının direktoru, rəhmətlik Adil İsgəndərov özü də gələcək. Bu obrazın ağırlığı bir yana, Bədii Şuranın sədri - o vaxt kinostudiyada çox böyük nüfuz sahibi olan Adil müəllimin sınaq çəkilişində iştirakı mənə yaman qorxutdu. "Allah, görəsən, oynaya biləcəmmi? Görünür, həyəcanımı o da hiss etdi. Məni yanına çağırıb, "Qadam, bu Seyidzadə bir az birtəhər adamdır, bildiyini babasına verən deyil, çalış, öz dərk etdiyini kimi oyna", - dedi.

Nə isə, səhnənin çəkilişi başa çatdı. Təkə mən yox, bütün yaradıcı qrup gərgin idi, çünki uzun çəkilişlər hamını yormuşdu. Sınaq çəkilişləri-

Ələddin Abbasov söyləyirdi ki, rejissor Hüseyn Seyidzadə ilə oturmuşduq ki, İsmayıl Şıxlı da daxil oldu və Qazax ləhcəsində: "Ə, nədi belə, bu Cahandar ağa nə böyük haqq-hesab oldu tapamadınız" - dedi. Seyidzadə də çox qısa cavab verdi: "Axır ki, tapdıq bu gəncəli oğlan oynayacaq".

Rəhmətlik sınaqçı nəzərlə mənə süzüb. "Bumu, ə...", - dedi. Səsində bir inamsızlıq vardı. Ancaq sınaq çəkilişlərinə baxandan sonra: "Ə, sənə qadın alım, nə gözəl oynamısan. Qonaqlıq məndə" - dedi. Çox sevinirdi. Yaradıcı qrupu Əhmədliyə apardı, orada bir dostu var idi, əla bir kabab süfrəsi açdı.

Söhbət zamanı Cahandar ağa obrazının ekran həlli barədə fikirlərini soruşdum. Bu da səbəbsiz deyildi, o vaxt böyük maraqla oxunan roman haqqında oxucu rəyləri də müxtəlif idi.

Uzun, üzücü sükuta daldı. Yaralı yerinə toxunmuşdum, bilsəydim sualım onu bu qədər üzəcək soruşmazdım:

- Bu, çox ağır söhbətdir, - dedi. Filmin çəkilişlərinə başlayanda çox problemlərlə üzləşdik. Qarşılaşdığımız hadisələr mənə çox sarsıtdı, həm də təkə mənə yox.

Ssenarinin ilk variantında roman tam dolğun əksini tapmasa da, hər halda duz var idi. Di gəl, gözlənilmədən İttifaqın Bədii Şurası işə qarışdı. Onlar Azərbaycan kinemotoqrafçılarının, sənətçilərinin əsl azərbaycanlı bəy, əsl Azərbaycan kişisinin obrazını yaratmaq istəyilə bənzəşdilər. Bütün yaradıcı kollektiv çox vəziyyətində idi. İsmayıl müəllim özünə yer tapa bilmirdi. Əlavə və ixtisarlara Cahandar ağa obrazı və kazaklara münasibətlə bağlı idi. İttifaq Şurası Cahandar ağanın 10-15 kazak əsgərini və generalı güllələməsi səhnəsini

süz hiss etməmişdim. Süni quraşdırılmış ölüm səhnəsi, elə bir kişinin o kəmfürsət, mənəviyyatsız, günü qumarxanalarda keçən kor Allahyarın gülləsinə qurban verilməsi mənə yaman sarsıtdı. Film çox itkilərə məruz qalıb. Təsəllimiz kazak əsgərlərinə qarşı təkbaşına döyüş və o müqəddəs ölüm səhnəsi idi, o da belə...

Ölüm səhnəsinin belə "yoxdan quraşdırılması" rəhmətlik İsmayıl Şıxlını da sarsıtdı. Özünə yer tapa bilmirdi. Deyirdi ki, Cahandar ağaya belə ölüm yaşarmır, heç yaşarmır...

Fürsət düşmüşkən filmə bağlı söhbəti bir az da konkretləşdirdim. Çünki İsmayıl Şıxlının və Hüseyn Seyidzadənin vəfatından sonra "Dəli Kür" filmi ilə bağlı qaranlıq və müəmmal məqamlara yalnız o aydınlıq gətirə bilərdi. Gətirdi də, o vaxt hələ heç kimin açıb söyləmədiyini həqiqətləri eşitdim ondan. Əslində, həmin söhbət təkə bir aktyorun oynadığı rol haqqında təəssürləri deyil, həm də milli məniyyətimizin ekran təsdiqinə yönələn cəhd edilən xəyanət haqqında acı hekayətdir.

5 may aktyor Ələddin Abbasovun doğum günüdür. Bu təəssürlər da əlamətdar günə bağlı düşüncələrdir. Söhbət düşdüyü üçün bir məqamı da qeyd etməyi lazım bildim. Ələddin Abbasovun yaşadığı binanın qarşısından tez-tez keçirəm, önündə böyük aktyorun bu evdə yaşadığı haqqında xatirə lövhəsinin olmaması təəssüf hissi doğurur.

Vaqif TANRIVERDİYEV,
"Respublika".